

Een speciale relatie

Het Churchillcomplex. Opkomst en ondergang van de Anglo-Amerikaanse orde. *Ian Buruma* (Atlas Contact, Amsterdam 2020), 352 blz., € 24,99

Slechts zeven jaar oud was Ian Buruma toen hij Winston Churchill bij een theatervoorstelling in levende lijve zag. Het publiek werd uitzinnig en juichte hem toe. Buruma's Joodse grootouders zagen in Churchill de man die hun leven had gered en klaptten het hardste van allemaal. De verering van Churchill sloeg na de oorlog al snel om in mythevorming en zelfbedrog over de rol van het Verenigd Koninkrijk in de wereld. Dankzij standvastigheid (géén *appeasement!*) en Angelsaksische verwantschap, zou Churchill het respect van de Amerikanen hebben afgedwongen. Een 'speciale relatie' tussen beide landen ontwikkelde zich tot een Atlantisch bondgenootschap dat leidend werd in de wereld. Buruma laat niet na om het illusionaire karakter ervan

'De VS wilde dat het Verenigd Koninkrijk lid werd van de EEG om de Frans-Duitse as te beteugelen'

te onderstrepen, aangezien van een gelijkwaardig bondgenootschap nooit sprake was. Al in maart 1942 deed president Roosevelt 'de suggestie' om India zelfbestuur te geven, maar Churchill bleef een victoriaanse imperialist die de aard van de machtsverhoudingen onderschatte. De Britse bezetting van het Suezkanaal (1956) leidde tot een crisis tussen de VS en het VK. Deze werd opgelost toen de Amerikaanse eisen werden ingewilligd en de Britse aanspraken op het kanaal werden overgedragen aan

Egypte. Veelal werden de relaties met het Gemenebest en Europa ondergeschikt gemaakt aan de Atlantische belangen. De ondertitel van de Engelse uitgave is wat dat betreft veelzeggend: *The burden of being special*.

In een met vaart geschreven boek beschrijft Buruma op soms ironische wijze dat de Britse politieke elite, zowel links als rechts, nog lang de schijn van een wereldrijk ophield. De socialist en latere premier Wilson stelde dat de 'Engelse invloedssfeer begon bij het Himalayagebergte' en dat de Europese samenwerking ondergeschikt was aan het Gemenebest: 'we [mogen] onze vrienden en verwanten niet verraden voor een problematisch en marginaal voordeel bij het verkopen van wasmachines in Düsseldorf.'

Volgens Buruma betrof een belangrijke tegenstelling waar de Britse politieke elite in het postkoloniale tijdperk mee worstelde die tussen Europese integratie en Atlantisch partnerschap. Vrijwel iedere keer koos zij voor de Amerikaanse aanpak, zoals het talmen bij het aanvragen van het lidmaatschap van de EEG of bij de oorlogen in voormalig Joegoslavië (1991-1995) en Irak (2003). Dat is een interessante invalshoek, maar niet geheel terecht. De VS wilde

in de jaren zestig en zeventig juist dat het VK lid werd van de EEG om de Frans-Duitse as, waar zij geen invloed op had, te beteugelen. Eind jaren tachtig kwam Thatcher op ramkoers met de EEG, maar hiermee diende zij niet de Amerikaanse belangen. Boris Johnson gelooft in een 'global Britain' en lijkt terug te willen vallen op een hernieuwd Atlantisch partnerschap en het Gemenebest. Dat is geen recept voor succes, want het Gemenebest is dankzij Amerikaanse druk vooral een symbolische gemeenschap gebleven. Sterker, zonder het Britse EU-lidmaatschap kan het VK de Frans-Duitse as niet langer van binnenuit beteugelen en heeft zij de VS minder te bieden. De last van de speciale relatie lijkt zwaarder dan ooit.

Djurre Fijen

De koloniale wortels van Rotterdam

Rotterdam in slavernij. *Alex van Stipriaan* (Boom, Amsterdam 2020), 496 blz., € 34,90

Het koloniale verleden van Rotterdam. *Gert Oostindie (red.)* (Boom, Amsterdam 2020), 488 blz., € 34,90

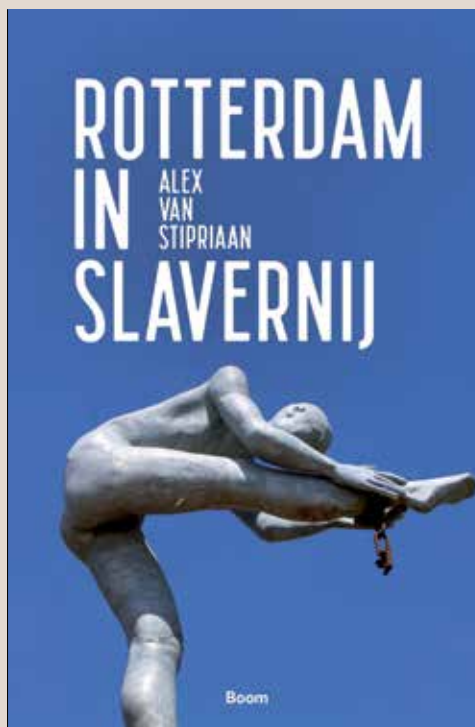
Rotterdam, een postkoloniale stad in beweging. *Francio Guadeloupe, Paul van de Laar, Liane van der Linden (red.)* (Boom, Amsterdam 2020), 278 blz., € 24,90

Wie aan Rotterdam denkt, heeft nu niet direct de associatie met slavernij of kolonialisme. Tenminste, niet als historisch medebepalend aan het beeld van de tweede stad van Nederland. Dat is anders wanneer je kijkt naar de samenstelling van de Rotterdamse samenleving: multicultureel ten top, ►

voor een deel bestaande uit nazaten van slaafgemaakten. Op die manier is het een onontkoombaar onderdeel van het Rotterdamse straatbeeld, de huidige Rotterdamse cultuur is postkoloniaal. En dat komt niet alleen door het 'wij zijn hier omdat jullie daar waren'-principe. Rotterdam is wel degelijk door slavernij en kolonialisme de stad geworden die het nu is. Zo veel maken Alex van Stipriaan en Gert Oostindie duidelijk in twee kloeke boeken over beide onderwerpen. Op 14 november 2017 nam de Rotterdamse gemeenteraad een motie aan van Peggy Wijntuin, waarin een onderzoek naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam werd bepleit. Achterliggend was het streven naar 'wederzijds begrip en verbondenheid naar de toekomst' en dat 'gedeelde kennis van een verleden vanuit meerdere perspectieven bijdraagt aan hedendaagse en toekomstige inclusiviteit, dat wil zeggen saamhorigheid.' In haar voorwoord in het 'postkoloniale stad-boek' stelt Wijntuin dat de boeken bijdragen aan Rotterdams burgerschap. Laat hoogleraar Caribische geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Alex van Stipriaan nu al enige tijd rondlopen met het idee

'In de negentiende eeuw waren goederen uit Oost-Indië medebepalend in de groei van Rotterdam naar een wereldhaven'

om een boekje te schrijven over het Rotterdamse slavernijverleden. Hij gaf immers al jaarlijks aandacht aan het Rotterdamse slavernijverleden in zijn colleges over slavernij en had ook al vele lezingen over dit onderwerp gegeven. Het 'boekje' werd een boek, sterker nog, het werden er twee. KITLV-directeur Gert Oostindie kon experts als Gerhard de Kok (van het Walcheren-onderzoek) en Henk den Heijer (WIC-historicus) aan het werk zetten. Met beide boeken, men haast zich om te melden dat nog veel onderzoek gedaan moet worden, staat Rotterdam op de kaart als belanghebbende in bijvoorbeeld de Surinaamse

slavenmaatschappij en de handel in koloniale waren uit Nederlands-Indië. De belangrijkste conclusie uit het slavernijonderzoek is dat het Rotterdamse verhaal niet anders is dan het Nederlandse verhaal. Het is waarschijnlijk de Rotterdamse koopman Pieter van der Haghen (samen met anderen) geweest die als eerste Nederlander, voor 1597, de *Drie Koningen* uitreedde om Afrikanen voor de Amerika's in te laden. Dit mislukte, maar in 1597 redden Johan van der Veken en Hendrik Wissel een schip uit waarin 334 Afrikanen op de Congo-Angolakust werden ingescheept, waarvan er 287 Rio de Janeiro haalden. Rotterdammers werkten op de slavenhalers, redden schepen uit (146 schepen met ruim 60.000 Afrikanen voor de Amerika's), namen deel in dit soort schepen, waren assuradeurs, leverden goederen voor onderweg en voor de handel, namen deel in plantages, behaalden winsten aan de verwerking en handel van koloniale producten, et cetera. Opmerkelijk is de belangrijke rol die een groep in Rotterdam gevestigde Britten heeft gespeeld. Van Stipriaan beschrijft niet alleen de grote lijnen, maar volgt ook het wedervaren van het schip de *Willem en Carolina* van de firma Coopstad & Rochussen, een schip met vijf transatlantische slaven-

reizen op haar naam. C&R was een belangrijk bedrijf en was met 23.000 slaafgemaakte Afrikanen eigenlijk de grootste particuliere handelaar. Op bladzijde 291 schrijft Van Stipriaan nadat hij de grootste Rotterdamse 'spelers' heeft besproken: 'Bij een goed begrip van de Rotterdamse economische ontwikkeling hoort het inzicht dat de slavernij daar weliswaar niet bepalend voor was, maar daar wel tweeënhalve eeuw onlosmakelijk mee was vervlochten.'

Wat voegen de bundels van Oostindie en Guadeloupe hieraan toe? Gerhard de Kok schrijft over koloniale scheepvaart, handel, industrie en financiële dienstverlening. Hoewel Rotterdam een bescheiden aandeel had in de VOC en WIC, namen Rotterdammers wel deel. In de negentiende eeuw waren goederen uit Oost-Indië medebepalend in de groei van Rotterdam naar een wereldhaven. Dit was ook belangrijk voor de ontwikkeling van de plaatselijke industrie en dienstverlening. Henk den Heijer toont de verbondenheid van de lokale handelselite met de koloniën aan. Pauline van Roosmalen bekijkt hoe de koloniën terug te vinden waren en

zijn in de stad. Tom van den Berge beschrijft de centrale rol die Rotterdam speelde in de Nederlandse zending en missie. Het is jammer dat hij zich richt op Nederland en vrijwel niets schrijft over welke invloed deze paternalistische en vaak racistische instituten op Surinamers, Antillianen en Indonesiërs hadden. Interessant is het artikel over koloniale museale collecties (Alexandra van Dongen/Liane van der Linden). Dat geldt ook voor het stuk van Esther Captain over mensen uit de koloniën die naar Nederland kwamen. Het laatste hoofdstuk, van Francio Guadeloupe, Paul van de Laar en Liane van der Linden, laat zich lezen als de verbinding met de derde publicatie, *Rotterdam, een postkoloniale stad in beweging*. Het is een bonte verzameling van achttien geschreven en vijf fotohoofdstukken. Voor zover mogelijk komt het volle spectrum van Rotterdams multiculturele leven aan bod, dus het gaat zeker niet alleen over Rotterdammers uit voormalige Nederlandse

koloniën. In de vaak sociologisch/ antropologisch getinte bijdragen komen bijvoorbeeld Kaapverdianen enkele malen aan bod. Zo ook in het stuk van docent Robert-Paul Wolters, wiens leerlingen van het Zuider Gymnasium met hulp van het Rijksmuseum een expositie samenstelden over het slavernijverleden van de eilandengroep. Wat mist is een artikel over de straatcultuur van skateboard-verzamelaars, Cruyff Courts en basketbalpleintjes.

Na Amsterdam (Brandon, Jones, Jouwe, Van Rossum), Walcheren (De Kok), de *Mapping slavery*-boekjes (Hondius, Jouwe) en nu Rotterdam is het de vraag welke plaats of regio volgt. West-Friesland, Groningen of de Zaanstreek zouden goed kunnen, maar slavernij is zo verbonden met de Nederlandse geschiedenis, dat vrijwel iedere historische plaats de banden met slavernij en kolonialisme kan laten onderzoeken.

Ger Jan Onrust

Lerarenopleidingen

Laten we het eens over de toekomst hebben

Soms is het tijd voor iets nieuws. Een masteropleiding Leraar Geschiedenis volgen aan de Hogeschool van Amsterdam biedt je de uitgelezen kans om meer uit jezelf en je carrière te halen. Je ontwikkelt je tot eerstegraadsleraar geschiedenis. Het onderwijs wordt verzorgd door hooggekwalificeerde docenten die de praktijk kennen. Je vakkennis komt op academisch niveau en wordt breder, dieper en up-to-date. We bieden een flexibel deeltijdprogramma en wat je leert kun je direct in je werk toepassen.

Wil je meer weten?

Meld je online aan voor de online open dag op 13 februari.

hva.nl/mlrgs

Creating Tomorrow